

Besedila s pornografsko udeležbo otrok in za otroke v učnih načrtih za slovenščino

Študij primera Vitan Mal

✍ Milena Mileva Blažić

Vitan Mal je začel objavljati za odrasle leta 1965, za otroke leta 1972. V javnosti je znan kot mladinski avtor in soavtor scenarija za film Sreča na vrvi (1977). Že v prvih objavah je opaziti avtorjeve stalnice, in sicer pornografsko literaturo z udeležbo otrok in za otroke. Avtor je uvrščen v učne načrte za slovenščino. Na osnovi uvrstitve med predlagane avtorje in besedila ter domače branje je avtor uvrščen tudi v berila in priročnike ter ima izjemno veliko število literarnih delavnic za osnovnošolce, včasih tudi le za dečke, s katerimi skupaj piše.

Razkrivanje identitete mladoletnih otrok piscev in zahvale otrokom za pisanje

Že leta 1969 je objavil pesem (pesem ključ) z naslovom *Bre-ak song*, v kateri so vidni stalni motivi v njegovem ustvarjanju (nagnjenja do dečkov), v njej pa razkrije tudi identiteto druge glavne književne osebe (deček Tadej in njegov brat Ba-

ron): "Tadej, brat velikega Barona, je učenec šestega c-razreda osnovne šole Majde Vrhovnik iz Ljubljane" (*Baronov mlajši brat*, 1990: 5). In še: "Baronov mlajši brat, tak kot je. Opremil sem ga (*Baronov mlajši brat*, 1985, 1997, 2005) z lastnimi risbami, saj rad rišem, slikam, fotografiram. Skratka v vsakem mojem udejstvovanju je prisotna moja naklonjenost do dečkov, do otroštva nasploh" (*Sovražim licemerje*, 1990: 12).

Po do sedaj najdenih virih je to motivno-tematsko stalnico v obliki sintagme zapisal že v naslovu in leta 1970 objavil v literarni prilogi reviji Mladina Mlada pota, in sicer z naslovom *Moj ubogi mali deček ali pravljica o seksu*, kasneje tudi v literariziranem dokumentarcu o snemanju filma *Sreča na vrvi* (1976) z naslovom *Mali veliki junak* (1979, 1998), v katerem nastopa realna oseba, napisana z imenom in priimkom, in sicer deček Matic oz. Matjaž Gruden, ki je igral v filmu glavno deško vlogo in se prav tako imenuje Matic. V času snemanja je imel 12 let.

Avtor posredno ali neposredno razkriva identiteto dečkov, s katerimi piše (*Pisanje v dvoje*, 1990), npr. Denis Kazić, ki mu je bil zgled (*Ta grajski*, 1998), enako Nejc ali Jernej Tomec, soavtor (*Hitro, hitreje*, 1994). Avtor je objavil realno sliko 12-letnega dečka (*Viva Espana*, 1995) tudi v avtopoetiki *Pisanje v dvoje* (1990). Razkril je identiteto otrok avtorjev v mladinski povesti *Junaški trio* (2000), in sicer sta bila to

Matej Kolmanko in Lucijan Prelog iz Murske Sobote.

Postavi se vprašanje, ali je avtor imel soglasje mladoletnih otrok oziroma njihovih staršev za objavo teh besedil. Ali je lahko v času mladoletnosti objavil imena in priimke otrok, s katerimi se je sestajal, ki so mu 'pomagali' pri 'pisanju v dvoje' in pripovedovali o svoji 'intimi'? Ali ni poleg ostalega zlorabil tudi osebne podatke resničnih oseb?

Avtoreference in 'razveseljevanje pedofilov'

Vitan Mal piše tudi za odrasle, vendar so njegove knjige zaradi ambivalence, ki jo čutijo odrasli bralci, enostavno prezrte ali kritizirane – njegov glavni naslovnik je mladi bralec. Roman z naslovom *Ganimed in drugi* (1993) je avtor podpisal s psevdonimom Ino Knabino. V reviji *Sodobnost* (1994) je razkril svoje avtorstvo in pravi motiv svojega pisanja ter pravega naslovnika oz. tekst in kontekst: "S svojim Ganimedom sem želel razveseliti pedofile, pa tudi vse tiste, ki so pripravljeni priznati, kako se v nas samih skriva poleg dobrote tudi zlo. Glavni junak povesti si ves čas dopoveduje, da goji do dečkov platonsko ljubezen; ko pa se mu ponudi priložnost, da sanje spremeni v realnost in z lastno roko odtrga še nezrel sadež, začuti njegov kisel okus. Ta mu ne prinese zadovoljstva, kakr-

Foto: Alenka Veber

šnega se je nadejal. Spozna namreč, da z vdorom v dečkovo telo ne doseže popolne združitve. Lepota bo res šele njegova in večna, če bo mlado žrtev použil. Z umorom, žal, uniči lepoto, torej smisel svojega žitja” (Sodobnost, 1994: 668–669).

Opozorila so že bila

Kritike in vprašanja o povezanosti življenja in dela konkretnega avtorja za mladoletne otroke do 15. leta so se v sekundarni literaturi pojavljali že zelo zgodaj (Hladnik, 1980; Straka Vr-

hovnik, 1993; Lavrič, 1997; Žerovnik, Golob, 2001; Blažič, 2007; Jaklič, 2010, 2012; L. Š. 2011, Plahuta Simčič 2011 idr.)¹, vendar so ostali *vox clamantis in deserto* (glas vpijočega v puščavi). Zakaj? Na osnovi študija virov, literature in konteksta sem ugotovila, da je odgovor na to vprašanje onkraj literarne vede, kar je bilo zaznati tudi v medijih². V konkretnem primeru gre za Malovo fotografiranje otrok v bližini OŠ Majde Vrhovnik v centru Ljubljane, ki je le 50 m oddaljena od stavbe Vlade RS, 100 m od predsedniške palače in 200 m od slovenskega parlamenta.

Menim, da je Ministrstvo za šolstvo kot krovna vladna ustanova odgovorno za obstoječe stanje (uvrstitev pornografske literature z udeležbo otrok in za otroke, predlaganje avtorja za umestitev v učni načrt in posledično v literarni, šolski in družbeni sistem). Menim, da ista ustanova zlorablja zaupanje z dajanjem legitimnosti besedilom in avtorju, sramoti Republiko Slovenijo in krši 56. člen Ustave RS, ki govori o otrocih, ki naj bi bili deležni posebne varnosti in skrbi.

Analiza besedil

Pri analizi književnih besedil je treba vzpostaviti razlikovanje med lju-bezensko, erotično in pornografsko literaturo. Roland Barthes upošteva vpliv erotične in pornografske literature na bralce, in sicer na primeru mladoletnih otrok v 2. in 3. obdobju: erotika spodbuja domišljijo, pornografija telo. Značilnosti pornografske literature so:

- redukcija na pornografske operacije;
- ukinjanje subjekta: subjektivnost literarnega lika je zožena in obstaja v omejeni obliki le kot spolni junak;
- fizične lastnosti likov: velikost, barva, vonj, vlažnost, trdost in druge lastnosti posameznih delov telesa, predvsem spolnih organov;
- fizični opis detajlov;

Tabela: Prisotnost Malovih del v učnih načrtih za slovenski jezik

Razred	Učni načrt (UN) za slov. jezik 1984: obvezni predmet – predlagana besedila za branje (DB)	UN za slov. jezik 1998, 2005, 2009, 2011: obvezni predmet – predlagani seznam domačega branja (DB)	UN za slov. jezik 2011: obvezni predmet – predlagani seznam domačega branja (DB)	UN v waldorfski OŠ 2009: obvezni predmet – predlagana besedila za branje in pripovedovanje	Evropski UN za slov. jezik (Secondary Cycle) 2011/12: predlagana besedila za obravnavo v prvem obdobju ⁵
1.					
2.					
3.					
4.					
5.	Ime mi je Tomaž (DB) Roki Rok (DB)	Baronov mlajši brat Nedelje nekega poletja Sreča na vrvici Sreča na vrvici (film)	Sreča na vrvici + film Teci, teci, kuža moj	Sreča na vrvici	
6.			Baronov mlajši brat		
7.		Hitro, hitreje (DB)		Baronov mlajši brat Na ranču veranda	Baronov mlajši brat Sreča na vrvici
8.		Baronov mlajši brat Baronov mlajši brat (DB) Na ranču veranda (DB) Nedelje nekega poletja (odlomek)	Sreča na vrvici (dramatika) Baronov mlajši brat (DB)	Poletje v školjki Nedelje nekega poletja	(dramatika) Sreča na vrvici + film Hitro, hitreje (DB) Na ranču veranda (DB) Baronov mlajši brat (DB)
9.		Sreča na vrvici Sreča na vrvici (film)			

- reduciranje (stranskih) oseb na dele telesa oz. na spolne organe (namesto podatkov o družbenem statusu, politični orientaciji ali izobrazbi v realističnem romanu);
- pornografska redukcija literarne osebe na zunanje lastnosti oz. dele telesa;
- pornografska ekstenzija literarne osebe – razširjanje spolnega predznaka na vse dele in substance človeškega telesa, ko le-ti pridobivajo spolnostno vlogo (kri, znoj, slina, plini, izpljunki, iztrebki idr.) (Zupan Sosič, 2008: 135).³

Postavi se vprašanje, ali je pornografska literatura z udeležbo otrok in za otroke primerna za nacionalne dokumente, kot so učni načrti za pouk slovenščine kot obveznega in matičnega predmeta (v letu 2011/12 so vanj uvrščene štiri enote), in to tudi v waldorfskem (v letu 2011/12 pet enot) in evropskem programu (5 enot v letu 2011/12). Pregled učnih načrtov je razviden iz tabele. Ali so za učni načrt primerne dela osebe, ki je bila leta 2000 pravnomočno obsojena:

“Znanega mladinskega pisatelja so včeraj na ljubljanskem okrajnem sodišču obsodili na pogojno zaporno kazen zaradi izdelave pornografskih fotografij 13-letnega otroka. Izrekli so mu leto dni zapor, za rešitve pa mu ne bo treba, če v treh letih ne bo zagrešil drugega kaznivega dejanja. Sodba še ni pravnomočna.

Kazenski zakonik v drugem odstavku 187. člena določa, da se vsak, kdor zlorabi mladoletno osebo za izdelavo slik, audio-vizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine, ali jo uporabi za pornografsko predstavo, kaznuje z zaporom do treh let. Sodišče je ugotovilo, da je 54-letni moški s tem, ko je fotografiral nagega 13-letnega dečka v najrazličnejših položajih, izpolnil vse znake kaznivega dejanja prikazovanja in izdelave pornografskega gradiva. Potem ko si je pridobil dečkovo zaupanje, ga je prepričal v fotografiranje zaradi ‘umetniškega izziva’, kot je dejal. Od januarja do 20. decembra 1995, ko je posnete filme

odnesel razvit k fotografu (ki je nato o vsebini slik povedal pristojnim), je izdelal več kot sto fotografij golega dečka.

V objektiv je ujel dečkovo zadnjično odprtino, fotografiral ga je z nabrekli spolnim udom v najrazličnejših položajih, med drugim tudi, ko sedi na stekle-

Foto: Peter Prebil

nici z vratom steklenice v anusu ...” (Iva Ropac, Delo, 9. 11. 2000).

Motivno-tematske stalnice: odrasli, otrok in neodgovorna spolnost

Motivno-tematski elementi, ki so stalnica v avtorjevem pisanju, namenjenem otrokom oz. mladim bralcem, so:

- glavna književna oseba je odrasli, ki spolno nadleguje otroka;
- otrok ne protestira zoper storilca, ker je narativna perspektiva na strani storilca;
- otrok je iz socialno ogroženega okolja (rejenec, ločeni starši, brez staršev ...), odrasla oseba se pojavlja v obliki rešitelja, kar je mimikrija za plenilca (arhetipska situacija – trickster/prevarant);
- odrasle osebe (učitelji, vzgojitelji, očimi, rejniki, dedki ...) izkoriščajo zaupanje, neizkušenost, ranljivost otrok;

- storilec svetuje otroku, naj ne pokliče policije/kriminalistov, ker nima smisla;
- storilec govori otroku, da ga ima ‘res rad’;
- storilec plačuje otroku (sladoled, denar, dediščina);
- storilec fotografira/riše/slika/sne-

ma otroka;

- storilec/odrasla oseba izkorišča/zlorablja naivnost/nevednost/zaupljivost otroka in svojo nadrejenost;
- ciljno občinstvo so otroci;
- v besedilih nastopajo otroci;
- besedila vsebujejo prizore nasilja, pornografije in drugih vsebin, ki škodujejo zdravju, duševnemu in telesnemu razvoju ter etično negativno vplivajo na dovzetnost otrok;
- besedila spodbujajo otroke k sprejemanju zlorabe otrok s strani odraslih;
- besedila vsebujejo prvine, ki temeljijo na izkoriščanju otrokove neizkušenosti in lahkovernosti;
- besedila/filmi prepričujejo otroke/starše/odrasle ... v nakup/branje/delavnice;
- literarne delavnice, berila, učni načrt ... izkoriščajo posebno zaupanje v starše, učitelje in druge osebe (literarni, šolski in družbeni sistem);

- besedila neupravičeno prikazujejo otroke v nevarnih (surovih) situacijah.

MŠŠ, ZŠŠ, BZS, DSP, MK, JAK promovirajo besedila in avtorje, ki neposredno spodbujajo k spolni zlorabi otrok, in tako izkoriščajo otrokovo/učenčevo neizkušenost in lahkovernost. S tovrstnimi besedili se neposredno spodbuja izkoriščanje posebnega zaupanja otrok v starše, učitelje ali druge osebe.

V Malovih besedilih so te stalnice opazne tako v prvi objavi z naslovom *Moj mali ubogi deček ali pravljica o seksu 1970* kot v nemladinskem besedilu *Napačna odločitev* (2009), ki je v številnih knjižnicah uvrščeno na police za otroke in mlade bralce.

Zaključek

V Sloveniji je pornografija opredeljena kot vsakršna oblika upodobitve ali predstavljanja spolnega izkoriščanja otrok (vključno s slikovnim, pisnim ali z videomaterialom), ki je osredotočena na otrokovo spolno vedenje ali otrokove spolne organe.⁴ Otroška pornografija je tisto gradivo, ki slikovno prikazuje otroka (mladoletno osebo, mlajšo od 18 let), ki sodeluje v nedvoumnem spolnem dejanju, oziroma osebo, za katero se zdi, da je otrok, in realistične podobe neobstoječega otroka v nedvoumnem spolnem dejanju (prav tam).

Vprašanja odraslim, ustanovam ali društvom, ki so jim otroci ali mladoletniki zaupani v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo, so:

- ali je v učne načrte za slovenščino etično umestiti besedila s pornografsko udeležbo otrok in za otroke ter avtorja, pravnomočno obsojenega za podobno kaznivo dejanje (2000);
- ali je etično priporočati literarne delavnice z avtorjem;
- zakaj smo priče dolgoletnemu sprenevedanju, zanikanju odgovornosti, zavlačevanju, govorih o cenzuri umetniške besede, o obsojanju tistih, ki opozarjamo na dajanje legitimnosti s strani literarnega, šolskega in družbenega sistema, Vlade RS, Ministrstva za izobraževanje, zna-

nost in kulturo, Zavoda za šolstvo, Predmetne komisije za slovenščino, Strokovnega sveta za splošno izobraževanje (od 27 članov je 15 doktorjev in doktoric znanosti).

Zakaj odgovorne ustanove niso ustanovile kredibilne skupine interdisciplinarnih strokovnjakov, ki bi preverila literaturo s pornografsko udeležbo otrok in za otroke v verbalni in vizualni podobi ter 'literarne' delavnice, ki jih je več kot 500?

Javne kritike zoper 'življenje in delo' so potekale od leta 1980 dalje, stopnjevale so se po letu 1990, kulminirale s pravnomočno obsodbo leta 2000 in se nadalje ignorirajo po letu 2010. Zakaj je Slovenija edina država na svetu, ki ji je treba dokazovati, da pravnomočno obsojena oseba zoper spolno nedotakljivost otrok enostavno ne sodi v osnovne šole, kar je sicer stvar zdravega razuma? ■

Opombe

1. Kritike so zapisane v delih: Hladnik: 1980; Straka Vrhovnik: 1993; Lavrič: 1997; Žerovnik, Golob: 2001; Blažič: 2007; Jaklič: 2010, 2012; L. Š.: 2011; Plahuta Simčič: 2011 idr.
2. Dokumentirano: *Skrivaj fotografiral otroke* (Delo, 17. 1. 2012); *Pisatelj Vitan Mal menda oprezal za otroki in jih fotografiral* (18. 1. 2012); *"Ubogaj me in lepo ti bo! ... Zdaj pa sleci hlače!"* (21. 1. 2012).
3. Sosič Zupan, Alojzija (2008): *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. <http://www.spletno-oko.si/index.php?fl=0&p1=603&p2=573&p3=701&id=701>.
5. Korelacija s 3. triletem v slovenskih osnovnih šolah.

Literatura

- Blažič, Milena Mileva (2007): Uvod v teorijo mladinske književnosti. V: *Jezik in slovstvo*, letnik 52, št. 6 (nov.-dec. 2007), str. 35–49. Dostopno na: <http://www.jezikinslovstvo.com/pdf/2007-06-Razprave-MilenaMilevaBlazic.pdf>.
- Felc, Mitja (2012): *Skrivaj fotografiral otroke*. V: *Delo*, 17. 1. 2012. Dostopno na: <http://www.delo.si/novice/kronika/skrivaj-fotografiral-otroke.html>.
- Jaklič, Tanja (2010): Mladoletniki v literaturi z elementi pornografije. V: *Delo*, 24. 11. 2010. Dostopno na: <http://www.delo.si/clanek/130262>.
- Jaklič, Tanja (2012): "Ubogaj me in lepo ti bo! ... Zdaj pa sleci hlače!" V: *Delo*, 21. 1. 2012. Dostopno na: <http://www.delo.si/novice/kronika/ubogaj-me-in-lepo-ti-bo-hellip-zdaj-pa-sleci-hlace.html>.
- L. Š. (2011): Andersenov rojstni dan – odličen dan za dan otroških knjig. *MMC portal*, 2.

4. 2011. Dostopno na: <http://www.rtvsl.si/kultura/knjige/andersenov-rojstni-dan-odlicen-dan-za-dan-otroskih-knjig/254467>.

Mal, Vitan (1970): *Moj ubogi mali deček ali pravljica o seksu*. V: *Mlada pota*, leto 7, št. 3–4, str. 18–19.

Mal, Vitan (1972): *Ime mi je Tomaž*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mal, Vitan (1975): *Teci, teci, kuža moj*. Celje: Mohorjeva družba.

Mal, Vitan (1976): *Roki Rok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mal, Vitan (1977): *Sreča na vrvi* (videoposnetek). Režija: Jane Kovačič. Ljubljana: Viba film.

Mal, Vitan (1979): *Mali veliki junak*. 1. izdaja. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mal, Vitan (1985): *Baronov mlajši brat*. 1. izdaja. Ljubljana: Prešernova družba.

Mal, Vitan (1990): *Sovražim licemerje*: Vitan Mal. V: *Revolver: revija za kulturna in politična vprašanja (revija s homoerotičnim nabojem)*, 1, št. 1 (dec. 1990), str. 8–12.

Mal, Vitan (1993): *Ganimed in drugi*. Ljubljana: ŠKUC.

Mal, Vitan (1993): *Na ranču veranda*. Ljubljana: Prešernova družba.

Mal, Vitan (1994): *Ganimed in drugi*; Mortimer. V: *Sodobnost*, 42, št. 8/9 (1994), str. 668–669.

Mal, Vitan (1995): *Viva Espana*. V: *Prešernov koledar* (1995), str. 149–156.

Mal, Vitan (1996): *Nedelje nekega poletja*. Ljubljana: Prešernova družba.

Mal, Vitan (1998): *Ta grajski*. Ljubljana: Prešernova družba.

Mal, Vitan (1999): *Pisanje v dvojce*. V: *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo*, letnik 23, št. 213 (1999), str. 18–20.

Mal, Vitan (2000): *Junaški trio M: mladinska povest*. Ljubljana: Prešernova družba.

Mal, Vitan (2009): *Napačna odločitev*. Ljubljana: ŠKUC.

Mal, Vitan; Tomec, Jernej (1994): *Hitro, hitreje*. Ljubljana: Prešernova družba.

Lavrič, Marjana (1997): *Nedelje nekega poletja*. Dostopno na: <http://www.ljudmila.org/siqrd/Revolver/rol/23/20.html>.

Hladnik, Miran (1980): *Mali junak in književnost za otroke*: Vitan Mal, njegova najnovejša povest in nekaj malega iz splošnih dognanj. V: *Delo*, 24. 4. 1980.

Pisatelj Vitan Mal menda oprezal za otroki in jih fotografiral. V: *Finance*, 18. 1. 2012. Dostopno na: <http://www.financesi.com/novice-pisatelj-vitan-mal-menda-oprezal-za-otroki-jih-fotografiral>.

Plahuta Simčič, Valentina (2011): *Bralna kultura med mladimi: ni najboljše, pa tudi najslabša ne*. V: *Delo*, 2. 4. 2011. Dostopno na: <http://www.delo.si/clanek/146578>.

Ropac, Iva (2000) V: *Delo*, 9. 11. 2000.

Sosič Zupan, Alojzija (2008): *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Straka Vrhovnik, Tone (1993): *Ino Knabino: Ganimed in drugi*. V: *Literatura*, 5, št. 26/27 (1993), str. 132–133.

Žerovnik, Angelca; Golob, Berta (2001): *Priporočiti ali zavrniti: mnenje o knjigi Vitana Mala, Ta grajski*. V: *Vzgoja: revija za učitelje, vzgojitelje in starše*, leto III, št. 11 (sep. 2001), str. 41–42.